

Фалшиво съзнание¹

Улрике Мари Майнхоф²

Като цяло различието между половете лежи в друга плоскост, отколкото тези изкуствени различия, които са създадени от класовото общество; така при тяхната поява, то не изчезва

Ернст Блох

Да допуснем, че капитализмът може да породи благосъстояние. Но той не може да предостави щастие и свободата.

Херберт Маркузе

1. Изясняване на понятието

Сдобиват се с избирателно право тогава, когато избирателните бюлетини престават да бъдат инструмент за обществени изменения.

Допуснати са да учат в университетите тогава, когато на мястото на рационализма и анализа, в качеството им на „метод на изследване“, се появяват „преживяването“, „вчувстването“ (Дилтай) и „любовното разбиране“, когато вече е забранено критическото мислене, когато в цел на образованието се превръща насаждане на ирационалния светоглед [Weltanschauung]. Джордж Лукач³ описва тази „специфична философска атмосфера“ в края на века като „разлагане на рационалното

¹ Текстът е публикуван като част от сборника: Rotzoll, Christa, 1968, *Emanzipation und Ehe*, München: Delp'sche Verlagsbuchhandlung. S. 33-50. В настоящия превод **единствено** частта Ein Kapitelchen Gleichberechtigung (S.36-43 в немския текст) е преведена само в първите няколко параграфа. Останалите две части на текста, съотв. Versuch, Begriffe zu klären и Falsches Bewusstsein са преведени изцяло. Бел. Пр.

² Улрике Мари Майнхоф (07.10.1934 – 09.05.1976) западногерманска терористка, журналист, педагог, социолог и обществена личност, лидер на „Фракция на Червената армия“ (Rote Armee Fraktion или само RAF). Бел. Пр.

³ Дьорд Лукач [Szegedi Lukács György Bernát] (1885 – 1971) е австрийски философ от еврейски произход, неомарксист и литературен критик. Вж. Сивилов, Л. (съст), *Практиката*, у-ско изд. Климент Охридски, 1990.; Лукач, Д., *Хаос и форми: Из ранните съчинения*. Превод: Димитър Зашев. Наука и изкуство, 1989.; Лукач, Д., *Литературни портрети*. Превод: Бисерка Рачева. Народна култура, 1988.

„доверие“ и „разбиране“, унищожаване на прогреса на вярата, некритично отношение спрямо ирационализма, мита и мистиката“⁴. В същото време, в което приписваната на жените „логика на сърцето“, която дори не се явява такава⁵, се превръща в „научен принцип“, а интуицията – в „орган на познанието“, напливът на жените в университетите не успява да ги освободи от пътя на ирационализма и гражданските представи за света, напротив, университетът все повече и повече насажда и затвърждава ирационализма и еснафщината⁶. Еманципаторските амбиции на жените, които още изначално са свързани с подобни стремежи на пролетариата, и които се проявяват заедно с тях, започват да се удовлетворяват от допускането на жените в научните отдели, които сами все повече се мобилизират за изграждане на еманципацията на работната класа⁷ и, като бонус към това, еманципацията на жените.

Необходимостта от еманципация бива заменена от изискването за равенство между половете. Еманципацията означава освобождение във формата на изменение на обществените отношения, премахване на йерархичните структури на обществото в полза на демократичното: ликвидиране разделението на труда и капитала чрез национализиране [Vergesellschaftung] на средствата за производство, премахване на „господството и робството“⁸ като структурна особеност на обществото.

Изискването за равенство между половете повече не поставя под съмнение обществените предпоставки за неравенство между хората, то изисква само последователно провеждане на несправедливост и равенство в неравенството: равноправие на работничките с работниците, служещите от женски пол с тези от мъжки пол, чиновничките с чиновниците, редакторките с редакторите, депутатките с депутатите, жените предприемачи с предприемачите. И до сега темата за равноправието между половете се разисква на всеки профсъюзен конгрес по женските проблеми и на всяка конференция на жените предприемачи, доколкото е затвърдена юридически, но не е реализирана на практика. Видно е, че несправедливиият свят

⁴ Georg Lukacs: *Von Nietzsche zu Hitler oder Der Irrationalismus und die deutsche Politik* – Fischer Bücherei, Frankfurt 1966, S.113

⁵ Helge Pross: Die gesellschaftliche Stellung der Frau in Westdeutschland, in: *Deutsche Rundschau* Jg. 84/1958

⁶ Vgl. Georg Lukacs a. a. O. S. 122

⁷ Vgl. Georg Lukacs a. a. O.

⁸ В текста са използвани понятията *Herrschaft und Knechtschaft*, които препращат към разгърнатата във „Феноменология на духа“ на Хегел диалектика между господар и роб. Вж. Хегел, Г., *Феноменология на духа*, Наука и изкуство, 1969. С. 167 Господство и робство. В случая бива следвана вече наложено решение в текста на Хегел от страна на Генчо Дончев. В изданието със събрани съчинения на Хегел *Phänomenologie des Geistes* е съответно в Band III, Suhrkamp, S. 145. Бел. Пр.

изпитва затруднения със задачата за справедливо разпределение на своите несправедливости.

Преобразуването на социалистическите изисквания за еманципация спрямо социал-демократичното изискване за равенство на половете съдържа в себе си обичайното смесване на еманципация и права за професионална способност [Berufstätigkeit], както внушава и съдържанието на тази книга. Еманципацията се явява претенция по отношение на държавата и обществото в цялост, в частност тя е насочена против предприемачите: необходимостта от еманципация изисква връщане към социалното положение на оратора и слушателя [Sprecher und Adressat]. Равноправието, напротив, се извоюва при мъжете в цялост. Професионалната заетост дава на жените някаква частична независимост от най-важното за нея – парите, които мъжът плаща и разрешава да се харчат за държавата, затова процесът на себerealизация като личност отстъпва пътя на брака и по този начин на жените бива позволено да влязат в ролята на самостоятелен потребител [selbständiger Konsument]. В света, в който ценното за човека се измерва по нивото на доходите му, подобна потребителска самостоятелност се счита за най-висша ценност; от гледна точка на тази позиция и работещата жена се възприема като „еманципирана“. В същото време, в което тя запълва работни места в промишлеността и в административния апарат и едновременно привнася своя скромен принос в кръговрата на производство и потребление, постъпва лоялно и конформистк, означава, че постъпва „правилно“. Казано накратко: в случай, че еманципацията се явява ценност, а професионалната заетост е правилният начин на действие, то професионалната заетост се явява еманципация. Равноправието в тази система обозначава единствено количествената нужда от ликвидиране на дефицита; „производството на добри продукти изисква време⁹“.

Женският въпрос, като част от изграждащите социалното, в този смисъл не е решен: следва ли плодовете на техническия прогрес и индустриализацията да бъдат от полза за всички хора, включително и за жените, макар само отделно взети; следва ли техническият прогрес и индустриализацията да бъде задействани за облекчаване на удовлетворяването от ежедневни потребности по изхранване и обличане на всички хора или за получаване на отделно взетите на властта разкош и изгодни сделки. Само по себе си равенството между половете има малко общо с демокрацията и еманципацията, макар да не трябва да се пренебрегва фактът, че прогресът, достигнат от 1949 г. насам в

⁹ Изразът е: „gut Ding braucht Weile“ като die Weile предполага малък отрязък/интервал от време. Бел. Пр.

областта на равноправието, особено в областта на законодателството¹⁰ и в тази на политиката на изработена заплата¹¹, не е внесъл съвсем нищо по отношение на демократизацията и участието на жените в политиката: те гласуват консервативно както и преди, а между това Законът за извънредното положение не е далече. Редуцирани до формата на равенство, съвместните разговори и дискусии относно женския въпрос не променят нищо спрямо изменение на съзнанието, дори спрямо структурата на властта, която ни изгражда.

Смехът, който се чува отвсякъде, когато трябва да се обсъжда въпросът за равноправието на жените, например на конгресите на профсъюзите, предизвиква в жените чувство на неувереност в това, че са способни да разрешат този проблем, той е също толкова нетактичен и несолидарен спрямо опита и чувствата на жените, макар и да е преди всичко справедлив смях на борбата на Дон Кихот с вятърните мелници и ще бъде така до тогава, докато изискването за равноправие не бъде формулирано от онези, които то непосредствено засяга, макар във формата на тактически ход в стратегията за еманципация.

2. Още малко за равноправието

Равноправието, доколкото може да бъде представено без дълбокото изменение в структурата на обществото, съществува за жените от настоящия момент. Спрямо закона за брака, имущественото положение, развода – жените притежават равни права с мъжете. Спрямо политиката за изработена заплата това не е така. Защото въпросът засяга голяма част от работещите жени, а за потиснатото мнозинство се явява най-важният нагледен пример за равноправие и женско поведение на работа, си заслужава специално да поговорим за това.

Най-ниското почасово заплащане да мъжете в различни сфери на икономиката през 1964 г. е все още по-висока, отколкото тази за жените. Най-ниското почасово заплащане за мъжете през 1964 г. е в сферата на дървообработващата промишленост и възлиза на 3,54 марки на час. Най-високото почасово заплащане на жените през 1964 г.

¹⁰ Например, Законът за равноправието на мъжете и жените в областта на гражданското право, приет на 18 юни 1957 г.

¹¹ Срв.: Конституция на ГДР (1949), чл. 3, т. 2; „Споразумение № 100 за равенството на заплащане на работниците от мъжки и женски пол за равноправна работа на Международната работна конференция в Женева“ (1950, в 1956 г. Бундестагът утвърждава споразумението); Кодекс на труда § 51 (1952); 3 указ на федералния трудов съд в Касел за равноправието на мъжете и жените (1955).

е в сферата на добивната промишленост и възлиза 3,17 марки¹². През 1964 г. средната заплата а на работещите жени възлиза на 2,89 марки, на мъжете – 4,28 марки. 33,8% от наемните работници са жени. Те получават само 24,2% от сумарната заплата на наемните работници¹³. 80% от всички наети работници в шевната промишленост са жени. Средната заплата на жените в тази промишленост заема 42-ро, предпоследно място, по изплащаност на заплатите във ГДР. Доходите на шевната промишленост заемат 9-то място.

През 1955 г. федералният трудов съд постановява, че принципът на равноправие, фиксиран в конституцията, обхваща също и равенството на заплащане на мъжете и жени при еднакво количество работа¹⁴. Работните тарифи за жените и допълните уточнения за удръжките им, които при еднакво количество работа и производителност на труда намаляват заплатата на жените със сума от 20 до 30%, са обявени за противоречащи на конституцията, отменени и премахнати са от тарифните споразумения. Но те не са окончателно ликвидирани, което трябва да се превърне в по-нататъшната и правомерна стъпка.

3. Фалшиво съзнание

Защо работещите жени и тези, чиято дейност е изцяло механизирани, не се съпротивляват след като положението им е така недостойно за един човек и толкова далеч от равноправието? Къде е протестът, щом не идва от страна на затъпелите [abgestumpften], крехки засегнати, нито от профсъюзите или може би от учащите, образовани жени, нито пък от солидарност?

Втори въпрос: има ли нещо общо положението на работниците с комплексите за малоценност на образованите жени и жените от „средната класа“, а също и с удивителната душевна оскъдност на жените в политиката и другите представители на „висшите слоеве на обществото“, тези, които заемат най-високите степени в бюрократичния апарат и бизнеса? Трябва да потърсим отговорите.

Жените са намират под натиск, под натиск между работата и семейството, по точно: на децата, които са родени, очаквани и вече изгледани.

¹² Geschäftsbericht des Bundesvorstandes des DGB 1962 bis 1. Halbjahr 1965. Düsseldorf, 1965. S. 294

¹³ Frauenbericht des Bundesregierung, Bundestagsdrucksache V/909, S. 91b

¹⁴ 1 AZR 305/54, abgedruckt in *Gewerkschaftliche Beiträge zum Frauenlohnproblem*, herausgegeben vom DGB, o.J.

Отдавна станалото привично повторение на мисълта за промяна на положението и жизнените позиции на жените, се явява (и в това Клайн/Мюрдал от Елизабет Пфейл¹⁵ са единомисленици) следствие на индустриализацията, техническия и научен прогрес. Продължителността на живот в индустриално развитите, богати страни през последните 150 години почти се е удвоила, проблемът за смъртността при майките и момичетата, в сравнение с бедните страни (в Иран подобна смъртност съставлява 50%), е почти разрешена. Същевременно се промени и положението на жената-домакиня [Hausfrau].

Клара Цеткин¹⁶ (1889 г.): „Уважението, с което добрата домакиня се ползва, въпреки нейното официално положение без права, се обяснява от ... икономически съображения и е обосновано от всички страни; то не засяга жените като такива, а се отнася до красивата незаменима работна сила в семейството, сила, която създава стоки, които по това време не могат да се създават от други сили... Скромната роля на домакинята в други времена се е основавала на наличието на архаични икономически жизнено условия, ролята на домакинята днес отдавна се е превърнала в анахронизъм, в който отсъства всяко право“¹⁷. (Съпротивата и неудоволствието, които се наблюдават в настоящия момент по отношение на плановете за заплащане на труда на домакинята, квалифицирането на дейността ѝ като професия, заложен в наблюденията, направени от Клара Цеткин още преди 70 години, състоящи се в това, че домашната работа не се явява продуктивен труд, не създава допълнителна стойност, а само възпроизвежда това, което се изразходва и използва (т.е. се явява репродуктивно), макар сега да се добавя фактът, че не винаги има необходимост от целогодишна работна сила, доколкото чрез механизацията на семейното домакинство днес е нужна по-малка част от изразходваното преди това време. Това, че за сметка на изкуствено създадените потребности заради подема на оборота на продажби на стоки се създава допълнително натоваване на семейното домакинство, е отделна тема).

Семейното домакинство означава изолация – „въпросът за месото, което го няма в кухнята, не се решава в кухнята“¹⁸ (Брехт), къщната работа няма отношение към

¹⁵ Елизабет Пфейл (1901 – 1975) е немски градски социолог (Stadtsoziologin). Бел. Пр.

¹⁶ Клара Цеткин (1857 – 1933) е социалист и участник в борбата за правата на жените през XIX-XX век. Бел. Пр.

¹⁷ Zetkin C. *Arbeiterinnen- und Frauenfrage der Gegenwart*. Berlin, 1889. Heft III. S. 5

¹⁸ Буквалният цитат е: „über das Fleisch, das euch in Küche fehlt – Wird nicht in der Küche entscheiden“. Бел. Пр.

обществените процеси, към нея са причастни само жените, заети с производство и произвеждащи стоки за всекидневни нужди.

По този начин възниква несъгласуваност между семейното домакинство и възпитанието на децата. Не бива да се пренебрегва повече професионалната ангажираност на жените при съвременното ниво на индустриализация. Какво трябва да се случи тогава с децата, все още остава като неразрешен проблем. Честната дискусия по темата, доколко е съвместима трудовата дейност извън дома и грижата за малките деца, е невъзможна по принцип, защото тези два вида дейност са несъвместими. Дори бабите и милите съседки са само непълноценна замяна на майката, в ролята ѝ на изключително близък човек. Това е доказано от многочислени изследвания и публикации и за него не може да се спори.

Проблем, който е така зле разработен, че може само да повтаря вече направените предложения по неговото решение; все още нищо не е апробирано; и ако в един прекрасен ден започнат да се взимат решения, то вероятно много скоро решението ще достигне до напълно различни възгледи върху нещата. Ясно се представя необходимостта от следното: освобождаване на майките на малки деца от трудова дейност за първите няколко години, а след това детски градини; съкращаване на работния ден на преходния период не се явява абсолютно желан, доколкото довежда до дискриминация на жените, а не до повишаване на престижа им; помощ от съседите, помощ за преходния период от страна на работодателя. За подобни неща само се говори, но те практически не се реализират, дори не са назовани онези, които носят отговорност за тези решения, контекстът не е обсъждан.

Едно е ясно: възникналите вследствие изменение на положението на жените в обществото и производството проблеми спрямо семейството и децата не могат да бъдат решени самостоятелно от жените, с тях трябва да се занимае обществото. Но обществото не го прави. Според допитване сред жените, дори количеството на детските градини трябва да бъде увеличено минимум три пъти – величина, която вероятно е съпоставима само с върха на айсберга, с действително потребно количество, в същото време, в което не се зачитат многочислените принудителни решения за потребностите на майките.

Вместо да се помага на жените да решават проблем, жените повече от сто години се подлагат на критика. Понятието за *Mütterarbeit*¹⁹ се е превърнало в лозунг и

¹⁹ Понятие, което би следвало да се преведе като „майчинска работа“ и е свързано с дейността, която жените реално извършват докато отглеждат своите деца и едновременно се грижат за своето

ругатня. Обществото компенсира своята собствена несъстоятелност с нападки към майките; претенция, която първоначално изобщо не се възприема от обществото, сега е възвърната на майките.

Критиките се осъществяват на две нива: първото, от тогава, откакто съществува *Mütterarbeit*, за жените се разпространяват най-невероятни слухове: говори се, че в ГДР има 3 милиона безнадзорни деца; днес е известно, че само между 3 и 4% от децата на работещите майки, които не достигат десетгодишна възраст, страдат от недостатъчни грижи. Нарастващата младежка престъпност се явява вследствие от заетостта на майките; статистиката обаче показва, че децата на работещите майки се подвеждат под отговорност не по-рядко от другите. Браковете страдат от професионалната дейност на жените – може да се счита за доказано, че браковете с работещи жени се разпадат по-рядко. Въпреки създадените голямо количество детски градини, би се появило по-голямо количество работещи жени – но отчетът на федералното правителство за състоянието на жените го опровергава. Жените отиват на работа за постигане на по-голяма парична полза [*Luxusbedürfnis*] – но Обединението на германските профсъюзи вече предостави изследвания, които показват, че приходът на мъжете на повечето работещи жени е под статистическия среден минимум.

Опровергават клеветите, но социологическите запитвания показаха, че пропагандата се е отложила в съзнанието: голяма част от населението отхвърля работата на жените и *Mütterarbeit*²⁰ в името на децата. Така, жените с техните деца, се подлагат на шантаж, макар може би и в това да се проявява човешкото им начало, доколкото допускат те и техните деца да са шантажирани, че те, от само себе си се разбира, признават за най-важно пребиваването с детето. Противоречиво се държат тези, които упрекват работещите жени, че не се грижат за малките деца, и кой създава внушения на тези жени: това са църквата, партиите, парламентаристите. Същият кръг на обществото, който е толкова загрижен относно въпроса за отглеждане за децата, до този момент не е направил нищо за създаване на достатъчно количество места в детските градини. За тях детските градини са студени пространство [*Stätten der Kälte*] и единачество, за тях училищата са недостатъчно обзаведени, децата от социално

домакинство. Поради факта, че за тази дейност не съществува едно понятие в българския език, то беше запазено в неговия оригинал. Бел. Пр.

²⁰ Срв. Ifas-Report: Frau und Öffentlichkeit. Bad Godesberg, April 1965: „72% от анкетираните мъже и 68% от анкетираните жени не считат за нормално това, че жените работят. Между 88 и 92% от анкетираните жени, работещи и неработещи, включително работещите и неработещи майки, са на мнение, че майките трябва да се откажат от професионалната заетост“.

неравните семейства нитова веднъж не са събирали в детските градини, вместо това ги изпращат във възпитателни училища, когато обаче това е вече късно за подобни действия, не достигат детските площадки за игри, охраната на майките се смята за нещо, което не заслужава внимание. Остротата, с която нападат *Mütterarbeit*, някои дори искат да я отменят законодателно²¹, противоречи на това, което трябва да бъде направено за децата. Постоянните обвинения в нечиста съвест, която приписват на работещите жени, блъскащи се за прехраната на своите деца, трябва да бъдат отправени отново към държавата и обществото, партиите, църквите, парламентаристите.

Второ: приложени бяха изключителни усилия за да се докаже, че по своята същност жената е предзначена за майчинство, че така да се каже – това е нейното най-висше предзначение, а също и смисъл на живота, жизнена същност. Като изключение Бети Фридан²², Симон дьо Бовоар²³ и още няколко изключения, е възможно при достатъчно знание за най-новата литература по проблемите на жените да се констатира, че на практика не се появяват публикации без твърденията, че положението на жените, по думите на отчета на федералното правителство, „по своите физически и духовно-нравствени свойства е свързано с майчинството“. Александър Мичерлих²⁴: „Идеализацията на ролята на жените в проявените табута в обществото оказват на това, че връзката майка и дете за запазване на вида трябва да бъде интензивно гарантирана от социалните правила, освен това, че тези гаранции често са недостатъчни и поради тази причина за съхраняване на идеала трябва да бъдат скрити реално съществуващите недостатъци“²⁵. Елизабет Пфейл доказва, че мотивите, свързани със семейството в полза на професионалната ангажираност претърпяват изменения – първоначално работят за поддържането на квартира, след това за създаването на дом, след което за обучение на децата – така тази схема по правило не се наблюдава, професионалната

²¹ Срв.: Докладната записка за извънредното работно време за жените. *Die Denkschriften der EKD – Texte und Kommentar* von Alfred Odin, Neukirchen Vluyn, 1966. S. 44

²² Бети Фридан [Betty Friedan] (1921 – 2006) е сред лидерите на американския феминизъм, писателка и президент на Национална организация на жените (NOW). Бел. Пр.

²³ Симон дьо Бовоар [Simone-Ernestine-Lucie-Marie Bertrand de Beauvoir] (1943 – 1981) е френска писателка, философ и феминист. Бел. Пр.

²⁴ Александър Мичерлих [Alexander Harbord Mitscherlich] (1908 – 1982) е немски социолог. През 1969 г. получава награда за мир от страна на немските книготърговци. Бел. Пр.

²⁵ Mitscherlich A. Auf dem Weg zur vaterlosen Gessellschaft — *Ideen zur Sozialpsychologie*. München, 1963. S. 95

ангажираност продължава много повече време, отколкото е планирано²⁶. В действителност жените продължават срока на професионалната си ангажираност спрямо потребностите на промишлеността на работната сила. Те вярват, че работят за семействата си и не подозират, че действията им се ръководят от съвсем различни закони.

Към обективно съществуващите трудности на работещите жени се добавя също и идеологизацията на тяхната роля на майки като задължение. Тази роля се асимилира в същото време, в което голяма част от работещите жени планират живота си по еднаква нереална схема: те смятат своята професионална дейност като временна, ограничена; утвърждават, и сами са уверени в това, че работят само за интересите на семейството и децата. Това се отнася, както за неомъжените, така и за омъжените, единствено разведените са изключение²⁷.

Как би трябвало една работничка да се бори за по-добро заплащане и подобряване условията на труд, когато следва да приема професионалната си ангажираност като проявление на истинско призвание, но и да я възприема като временно явление, което на този етап не е способно да подобри живота ѝ, да подобри нейното положение като човек? Когато заедно с унижението от по-ниското ѝ заплащане се повдига и подозрението, че се държи неправилно, същностно неправилно, обществено неправилно? Тя попада под натиск. В къщата, към която принадлежи, не може да се бори, в предприятието, където е длъжна да се бори, тя не се чувства на правилното място. В дома ѝ или се намират децата или впоследствие тя се сдобива с такива, а в завода я очаква работата. Какво друго може да прави, освен да продължи да се блъска? „Размишлявайки откъде са дошли и накъде отиват, в един хубав ден те просто се изтощават“ (Брехт).

По какъв начин профсъюзите могат да алармират след като са се отказали, следвайки идеята за социал-демокрация от борбата за еманципация на двата пола, мъже и жени, в полза на формалното изискване за равноправие? Как може да се практикува солидарност с жените в профсъюзите, когато целта му вече не се явяват изменение на обществените отношения, освобождаване на трудещите се от механизмите на господство и робство [Herrschaft und Knechtschaft], ликвидация на противоречията

²⁶ Pfeil E. *Die Berufstätigkeit von Müttern*. Tübingen, 1961.

²⁷ В едно химическо предприятие в Хамбург ни заявиха дословно: „Тридесетгодишна разведена жена с дете е идеалният работник. Тя е щастлива, че има работа и се държи отговорно. Не съществува опасност, че може да се възпротивява“.

между капитала и труда, което е невъзможно без равноправие? Когато нуждите на жените повече не се разглеждат като част от нуждите на всички, то явява ли се тяхното равноправие крачка към освобождението на всички?

Жените, които се обучават в университетите, намиращите се в по-изгодни положения, тези проблеми едновременно ги засяга, и не ги засяга. Те са жертви на равноправие. Докато социалната борба за еманципация не се провежда повече и се възражда под формата на борба между половете, тези жени автоматически се озоват на страната на онеправданите, въпреки че социалното им положение е по-високо, се намират на полето на битката, на което се извършват атаки против *Mütterarbeit*, където се идеологизира ролята на майката, където момичетата биват възпитавани като бъдещи домакини и майки. Кулминацията се достига тогава, когато те раждат деца, доколкото майчинството не познава различия. В търсен на новата роля образованата жена се обучава със същите средства, с които и работничката и попада под подозрение – подобно на нея, – че няма желание да се отдаде на майчинството, попада по същите психологическо изискване, макар да са й налични по правило повече средства за разрешаване на проблемите. Те се сдобиват с една нищожна част, почти винаги университетското образование, което остава некритично спрямо обществото, не им предоставя възможност да подобрят положението си, това заема част от „по-голяма дискусия“, която само условно се провежда с тях. Тяхното въображение, тяхната чувствителност спрямо другите [*Einsfühlungsvermögen*], техният опит достига в редки случаи до това да си представи сходното положение на техните полови другарки [*Geschlechtsgenossinnen*] в индустрията и производството, моралът и общественото-политическото им съзнание не знаят по какъв начин да се солидаризират с тях.

Обществото ни не е способно да се откаже от дискриминацията на жените, доколкото тя позволява да се противодейства на равноправие и на еманципацията на трудещите се. За да не се появяват господстващите възгледи срещу обществото, е необходимо да се решават проблемите относно възпитанието на децата заедно със съхраняването на трудовата заетост при жените и да не се окачествяват всички жени в своята същност като домакини и майки. В тази посока би трябвало да се търси първопричината за женските илюзии. Подобно знание за взаимовръзките би могло да се опише по-добре, отколкото това е направила Бети Фридман.

Протестът е предстоящ. Той няма да се осъществи. Причината не се състои само в изследване на методите и средствата за потисничество. Провокацията се създава преди всичко от продукта: благодарение на милионите глупави, затъпели, неполитични,

въодушевени от Фарах Диба²⁸ и Сорайя²⁹, борещи се, мислещи добре и действащи неправилно, жени, които се боят от своите деца. И така е винаги с мнозинството.

Превод от немски език: Николай Узунов

²⁸ Фарах Пехлеви [Fəɾəh Pəhləvi] (1938 – 1979) е вдовстваща императрица на Иран, съпруга на Мохамед Реза Пехлеви. Бел. Пр.

²⁹ Сорайя Есфандиари-Бахтиан [Soraya Esfandiary-Bakhtiari] (1932 – 2001) е втората съпруга на Мохамед Реза Пехлеви и кралица на Иран. Бел. Пр.